

Надія Бугай

Українська письменниця Віра Смерека – патріотка, громадська діячка (1923–2010 рр.)

У статті проведено персональний аналіз життя та творчості української письменниці Віри Смереки.

The personality's analysis of life and creative work of the Ukrainian writer Vira Smereka is done in the article.

Віра Смерека (уроджена Ніпот) з'явилася на світ 19 січня 1923 р. у с. Андріївка Кролевецького району Сумської області в родині православного священика (УАПЦ) Степана Ніпота. Мати Віри – Євгенія Ніпот також походила з родини священнослужителя роду Чернівських. Ставлення більшовицької влади до релігії після революції 1917 року загальновідоме: руйнували храми, оскверняли святі місця, піддавали арештам священнослужителів. Не стала виключенням і сім'я Ніпотів, через переслідування священнослужителів вони змушені були часто змінювати парафії. Тому дитинство Віри, її брата та сестри проходило в селах Заболотово, Іванівка, Лушники, Чепліївка.

Перші свідомі враження Віри Ніпот пов'язані з с. Лушники, де на високому березі річки Осоти, притоки р. Десна, стояли церква, каплиця «Мікілка». Сім'я Ніпотів жила в цегляній сторожці на цвинтарі біля церкви, бо радянська влада забороняла виділяти помешкання для священників.

Сумно з ностальгією згадувала Віра про тодішнє життя: «Діти бігали по цвинтарю й, здавалося, виростили там. Простору було багато, – дерева, пам'ятники, старі могили, великі сходи до церкви, а там через дорогу – луг, річка, ставок у селі, і дітей коло води повно, – було з ким бавитись і все було їхнє». Віра пронесла через усе життя червоний вогник у хатинці-сторожці на маленькому трикутному столику перед великим образом Ісуса Христа, намальованим місцевим художником. І куди б не переселялася сім'я священника, там саме ці лампада та образ додавали їй віри у краще майбутнє.

Голодомор 1932–1933 рр. сім'ї Ніпотів вдалося пережити виключно завдячуючи «коржикам з листя».

До 1934 р. Віра відвідувала школи в селах Лушники і Чепліївка та закінчити сільську школу їй не судилося, по закритті церков у цих селах сім'я священника переїхала до м. Кролевець. Зрештою це не завадило Вірі Ніпот закінчити середню школу з відмінним атестатом.

У подальшому Віра мала намір вступити до Київського університету на українську філо-

логію. Навіть здала на відмінно вступні іспити з української мови та літератури. На заводі стала інша література – за іспит з російської мови отримала «трійку», через яку не пройшла за конкурсом. Не в останню чергу цьому сприяло і її походження (донька священника). На щастя в Київському університеті тоді були представники приймальної комісії від Львівського університету, які запропонували Вірі Ніпот, після співбесіди, навчатися у Львівському університеті, на що вона з радістю погодилася.

З 1940 р. Віра вивчала українську філологію до початку Другої світової війни. Коли почалася війна, Віра Ніпот повернулася до батьків у м. Кролевець. А вже в травні 1942 р. примусово була вивезена в Німеччину разом з тисячами українських молодих дівчат і хлопців. Опинилася в м. Берлін у робітничих таборах. Через недоїдання та важку фізичну роботу захворіла та потрапила в невідільницьку лікарню Малов. По одужанні була направлена знову в табори.

На фронті у перші роки війни загинув 19-річний брат Віри, що підсилило весь трагізм перебування молоді дівчини в німецькому робітничому таборі. У серпні 1943 р. Віра Ніпот зустріла в Берліні свого майбутнього чоловіка Івана Смереку, кмітливого юнака родом із Закарпаття, який добре вивчив Берлін. Саме він увів її в українську спільноту на території Берліну, а в лютому 1944 р. Іван Смерека та Віра Ніпот втекли з робітничого табору, а через рік – з палаючого Берліну в гори Гарц поблизу німецького села Васерлебен, пізніше в німецьке м. Госляр, де Віра з Іваном Смерекою зустріли кінень війни. У липні 1945 р. Віра Ніпот вийшла заміж за Івана Смереку, разом з ним включилася в активне українське життя спочатку а м. Госляр, потім у таборах Окер-Лідемані, де Віра Смерека стала працювала в українській школі, вести різні гуртки.

У травні 1947 р. родина Віри та Івана Смерек емігрувала до Англії в м. Брадфорд, яке стало їхньою другою домівкою до самого смертного часу. На перших порах перебування у м. Брадфорд Віра навчалася на медичну сестру і по за-

вершенні навчання 25 років працювала в різних медичних установах. Та паралельно з навчанням і роботою Віра та Іван Смереки розгорнули широку громадсько-культурну діяльність серед української спільноти в м. Брадфорд: заснували громаду «Союз Українців Британії» та осередок Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії; відкрили школи та гуртки для молоді (вчорашніх емігрантів з України); організували виставки українських авторів; заснували український драматичний гурток; проводили курси англійської мови для української молоді та дорослих. Віра та Іван були учасниками українського світського хору, ініціаторами та організаторами Української Православної та Греко-Католицької Церков у м. Брадфорд.

Віра Смерека енергійно займалась діяльністю Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії, заснованого за її участю в 1951 р., тривалий час – більше 50-ти років – очолювала його. За сприяння Віри Смереки Товариство надіслало матеріальну допомогу (пожертви): чорнобильським дітям, постраждалим у результаті аварії на ЧАЕС; українським відродженням церквам, будинкам-сиротинцям, школам-інтернатам, редакції газети «Українське слово» тощо.

У 1972 р. помер батько Віри Смереки – Степан Іванович Ніпот, але дозвіл на відвідання родини в Україні вона отримала лише у 1977 р.. Ця поїздка стала першим побаченням з Батьківщиною після травня 1942 року. До рідної оселі в с. Чепліївка, де жила на той час її мати, радянська влада не дозволила поїхати, всі зустрічі відбулися в м. Києві. Наступного 1978 р. Віра Смерека таки отримала дозвіл приїхати в Чепліївку, де пробула з матір'ю кілька тижнів, відвідала цвинтар села Лушники – місце свого дитинства. Та на той час місцева влада перетворила цвинтар на парк. Це були останні тижні довгих спілкувань з матусею Євгенією Іванівною Ніпот, яка вже за кілька років, а саме в 1981 р., відійшла у вічність.

Попри роботу та громадську діяльність Віра Смерека поглиблювала свої знання на вечірніх курсах-студіях Лідського університету в Брадфорді. Головним її заняттям стає літературна творчість, вона пише оповідання, есе, нариси, вірші, які друкуються в українських і британських часописах.

Літературна творчість Віри Смереки як письменниці була розпочата виданням у м. Торонто, Канада у 1970 р. україномовної книжки «Христос воскрес» – першої великої роботи, до якої увійшли оповідання на основі дійсних подій часів жорстокого переслідування більшовицькою

владою Української Православної Церкви. Описані події та образи – автобіографічні, але із зміненими іменами та прізвищами. Це драматична історія родини священика в радянському суспільстві – закінчується на оптимістичній ноті. Загалом даний твір може слугувати добрим посібником для християнського виховання молоді. Книжка присвячена батькові авторки – Степану Івановичу Ніпоту.

Друга творча робота Віри Смереки – книга «У німецькій неволі: спомин-щоденник 1942–1944 рр.», видана у 1998 р., у м. Ужгород. Авторка пропускає через себе враження німецької неволі у робітничих таборих, знайомить з долею знаних і безіменних дівчат-бранок, котрих долею вітрів Другої світової війни було кинуто у німецьку неволю на шляхи «адових мук». Ці щоденникові записи стали своєрідною присвятою тим українським дівчатам, які пішли з життя, але не зрадили своїй далекій найріднішій Батьківщині. Їхнім порятунком була надія, освітлена двома словами – Україна і Бог.

Літературний талант Віри Смереки був відзначений. У 1999 р. її прийняли до Національної Спілки письменників України. А наступного року у Львові видавництво «Сполом» видало її третю книжку «Вічний вогонь» з присвятою дорогим родичам – страдникам від переслідування релігії в Україні у 1920–1980-ті роки – з нагоди 2000-ліття Різдва Христового. Книга багата на достовірні події з церковного життя українського народу та записи перебування авторки у багатьох центрах духовної християнської культури.

2000 рік був важким у житті Віри Смереки, – відійшов в інший світ її чоловік Іван Смерека, з яким прожила 55 років. І наче творчі сили вивалилися зовні, щоб зберегти пам'ять про прожиті разом роки сімейного та громадського життя.

У 2002 році львівське видавництво «Сполом» видало книгу невідомого автора «Син Каяфи» переклад з російської мови Віри Смереки. Багато років роби Ніпотів і Чернявських передавали з покоління в покоління старовинну книжку «Син Каяфи». Переказували, що це твір одного з англійських авторів, прізвище якого досі невідоме, як невідомим є прізвище перекладача з англійської на російську. Віра Смерека достеменно знала від матері, що переклад на російську мову здійснений в епоху царської Росії. На цій книзі виховувалася християнська молодь в багатьох країнах світу. Однак ні в часи царату, який переслідував свободолюбну думку не тільки в Україні, але й в усій імперії, ні за більшовиків, які називали релігію опіумом народу, не бу-

ло можливості перекласти і видати цю книгу українською мовою. Коли сімейна реліквія, російський переклад «Сина Каяфи», для подальшого зберігання була передана Вірі Смерець, вона зробила те, що більше двох століть ніхто не наважувався, – переклала на українську мову та збрала кошти на її видання.

У 2003 р. вийшла у світ перша поетична збірка Віри Смереки «Проміння», яка складається з поетичних творів піввікової діяльності. Майже всі поезії написані на чужині, всього їх у збірці нараховується 138, десять з них покладені на музику. Тут зібрані поезії на різну тематику, але крізь них проходить палкий патріотизм і природна мелодійність жіночої душі від юнки до літньої жінки. Віра Смерека не обійшла стороною в поезіях тему долі українських емігрантів.

У 2005 р. вийшла книга Віри Смереки «З берегів Англії», яка складається з двох частин: «Скарби Англії» та «Про українців в Англії». Друга частина книги розкриває внутрішній світ і персоналії українських громадських діячів в еміграції, має автобіографічну достовірність громадської діяльності Віри та Івана Смерек.

У 2006 р. побачила світ книга Віри Смереки «Наші дороговкази», яку авторка присвятила українській молоді. «...Кожна людина від народження знайомиться з різними світоглядами: добрими, поганими, позитивними, негативними, національними та іноземними. І це світобачення виводить людину на той шлях, від якого залежить її доля. Ми, народжені українцями, в глибокій свідомості свого українського єства, хочемо виробити тільки притаманний нам світогляд, гідний поваги в цілому світі... Незалежно від того, чи ми оточені чужим світом, чи своїм рідним, світогляд наш має бути спрямованим на велич ідеалів великого Українського народу, наших світочів науки, культури, мистецтва і лідерів політичної боротьби за повний суверенітет України та добробут українського народу...» із авторської передмови до даної книги. Більше ніж півстолітня активна громадська діяльність на теренах Англії з метою збереження українського духу, культури, мови, національних героїв в душах українських емігрантів та їхніх наступних поколіннях, поширення та ознайомлення з українською культурою місцевого населення

вимагала від українських громадських діячів значної роботи з підготовки теоретичного та практичного матеріалу, написання доповідей, сценаріїв, організації періодичних видань з інформацією, аналізами поточних ситуацій, відзначенням пам'ятних дат тощо. До книги «Наші дороговкази» увійшли статті, доповіді та реферати авторки, з якими вона у свій час радо йшла до людей.

У кінці 2008 р. в Англії англійською мовою була видана книга Віри Смереки «Дівчина з України», яка була сприйнята англійськими читачами як дивина. Їм важко було уявити, що існує та живе поруч з ними, паралельно з англійським світоглядом такий цікавий, не пізнаний досі український. Віра Смерека в короткий час стала популярною, до неї приїздили журналісти різних англійських видань, писали про неї та її книгу на сторінках газет. Далеко від України «дівчина з України» у далекій Англії сколихнула англійську громадську думку про силу українського духу. Ця книга була останньою з опублікованих.

07 травня 2010 р. Віра Смерека спочила на 87 році земного життя, була похована у м. Брадфорд, Англія. Вона народилася і жила в Україні 19 років, жила в еміграції – 68 років, з них в м. Брадфорд в Англії – 63 роки. Ці 63 роки її життя та творчих помислів працювали на Україну, на зміцнення духу української еміграції, формування та популяризації гідного українського національного світогляду.

Крім виданих книг, чимало цікавих доробків Віри Смереки залишилися в рукописах у її родичів, Товаристві українських жінок імені Олени Теліги в Англії, Інформаційному центрі українських жіночих організацій України та діаспори при НаУКМА (Києво-Могилянській Академії), бібліотеці ім. Олега Ольжича в м. Києві. Вони чекають свого опрацювання наступниками славної українки. «...Турбує мене, що літа мої вищають... В мої роки вже думаєш, що станеться як прийде кінець життя. Повірте, в тім оточенні, в якому я опинилася, все те буде знищене. Не так жаль мені своєї праці, як тих думок і ідей, які я вишукувала й виробляла і які могли б послужити думаючим людям, а вони є (судячи по моему оточенні) тільки в Україні (із листа Віри Смереки до Надії Бугай від 03.02.2006 року).